

7. Lavreniuk V. Peredumovy fizychnoi pidhotovky pidlitkiv-karatystiv // Suchasni ozdorovcho-reabilitatsiini tekhnologii : zb. nauk. prats. 2008. P. 66.
8. Lemak O., Korsak O., Sultanova I., Ivanyshyn I., Arlamovskiy R., Firka A. Osoblyvosti fizychnoho stanu pidlitkiv z riznym rivnem fizychnoho rozvytku // Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Serii: Fizychna kultura. 2020. №35. P. 48-59.
9. Podryhalo L., Volodchenko O. Porivnialnyi analiz biomekhanichnykh aspektiv kik-boksu ta inshykh odnobarstv // Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu. Serii: Pedahohichni nauky. Fizychnye vykhovannia ta sport. 2016. №. 139 (1). P. 145-149.
10. Piatysotska S., Zhernovnikova Ya. Vprovadzhennia metodyky dyferentsiatsii fizychnykh navantazhen u fizychnomu vykhovanni uchniv 7-kl klasiv z urakhuvanniam rivnia biolohichnoho rozvytku // Naukovyi chasopys NPU imeni M. Dragomanova. Ser. 15 : Naukovo-pedahohichni problemy fizychnoi kultury (fizychna kultura i sport) : zb. nauk. pr. / za red. O. Tymoshenko. 2018. Vyp. 7 (101)18. P. 76–79.
11. Serhienko L. Katehorii rukhovyykh zdibnostei v teorii fizychnoho vykhovannia i sportu // Pedahohika, psykholohiia ta medyko-biolohichni problemy fizychnoho vykhovannia i sportu. №18. 2003. P. 34.
12. Solohub O. Osoblyvosti fizychnoho stanu pidlitkiv v umovakh sohodennia // Hirska shkola Ukrainykh Karpat. 2017. №.16. P. 121-124.
13. Fizychna kultura v shkoli : navch. prohrama dlia 1–4, 5–9 klasiv zahalnoosvit. navch. zakl. Kyiv : Litera LTD, 2013. 352 p.
14. Shchypka V., Nechyporenko D. Rozvytok rukhovyykh yakostei uchniv serednoho shkilnoho viku na urokakh lehkoi atletyky //Aktualni problemy pryrodnychyykh i humanitarnyykh nauk u doslidzhenniakh molodykh uchenyykh «Rodzynka–2019» / XXI Vseukrainska naukova konferentsiia molodykh uchenyykh. 2019. P. 428-429.
15. Ashanin, V., Pyatisotska, S., Zhernovnikova, Y., Yefremenko, A., Beziaychna, O., & Duhina, L. Features of physical development of athletes as the basis for differentiation of loads in the training process of young kickboxers // Slobozhanskyi herald of science and sport. 2021. №1(81). P. 106-117.

DOI 10.31392/NPU-nc.series15.2023.02(160).24
УДК 37.013«364»(477)(063) О-72

Забіяко Ю. О.
старший викладач кафедри фізичного виховання та спорту
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара м. Дніпро

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ФІЗИЧНІЙ КУЛЬТУРИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У статті проаналізовано методи навчання студентів фізичній культурі під час воєнних дій в Україні у дистанційному режимі. Освітні заклади України піклуються про життя та здоров'я здобувачів освіти, тому навчання триває дистанційно, отже, щоб забезпечувати не тільки отримання знань, але й, найголовніше, безпечно та комфортно навчання загалом. В тому числі було звернуто увагу на те, що заняття з фізичної культури повинні бути спрямованими на відпочинок та здоров'я тіла, а не на перевантаження здобувачів освіти та їхніх організмів.

Тому зазначені програми спрямовані на розвантаження. Виявлено основні наслідки сидячого способу життя на їхній організм людини. Оскільки більшу частину часу студенти проводять за інструментами, виявлено тенденцію до зниження їхньої рухової активності.

Запропоновано шляхи та методи залучення учнівської молоді до занять фізичними вправами в умовах дистанційної освіти.

Визначено роль, місце та можливості дистанційної освіти у фізичному вихованні студентів і викладачів. Запропоновано поняття «технологія дистанційної освіти».

Ключові слова: воєнний час, фізична культура, дистанційне навчання, спорт, аналітика.

Zabiako Y. Distance education of physical education under the conditions of marital state. *The article analyzes the methods of teaching physical culture to students during military operations in Ukraine on a remote basis. Educational institutions of Ukraine take care of the life and health of their students, so learning continues remotely, in such a way as to ensure not only the acquisition of knowledge, but also, most importantly, safe and comfortable learning in general. In particular, I drew attention to the fact that physical education lessons should be aimed at rest and health of the body, and not at overloading students and their bodies.*

Therefore, these programs are aimed at unloading. The main consequences of the sedentary lifestyle of student youth on their bodies have been revealed. Since students spend most of their time working with tools, a tendency to decrease motor activity of students has been revealed.

Ways and methods of involving student youth in physical exercises in the conditions of distance education are proposed.

The role, place and possibilities of distance education in the physical education of students and teachers are defined. The concept of "distance education technology" appeared.

Since the full-scale invasion, distance learning has become an integral part of the educational process in Ukraine. Online training allows students to gain knowledge in war zones and abroad, including training in physical education. The complexity of this subject is due to the seemingly mandatory offline presence, but, fortunately, modern technologies allow

classes to be conducted through camera lenses. All participants in the educational process are currently experiencing excessive psychological stress, which leads to apathy of children, fatigue and exhaustion of teachers, and it is this discipline that allows you to distract yourself from the events that are happening outside the window of every Ukrainian and bring your mental health to order.

Keywords: wartime, physical culture, distance learning, sports, analytics.

Постановка проблеми. З моменту повномасштабного вторгнення дистанційне навчання постає невід'ємною частиною освітнього процесу в Україні. Навчання онлайн дозволяє учням отримувати знання в зонах бойових дій та за кордоном, зокрема і навчання фізичній культурі. Складність цього предмету збумовлена, здавалось би, обов'язковою присутністю офлайн, але, на щастя, сучасні технології дозволяють проводити заняття через об'єктиви камер. Усі учасники навчально-виховного процесу наразі переживають надмірне психологічне напруження, що призводить до апатії дітей, втоми та виснаження педагогів, і саме ця дисципліна дозволяє відволікатися від подій, які відбуваються за вікном кожного українця, та привести своє ментальне здоров'я до ладу.

Формулювання цілей статті. Визначити методи забезпечення дистанційного заняття фізичною культурою в умовах воєнного стану, шляхи залучення школярів до занять фізичною культурою в домашніх умовах.

Аналіз останніх джерел та публікацій. Аналіз останніх наукових досліджень, нормативних документів та спеціальної літератури дає змогу підтвердити, що питання реалізації освітньої реформи «Нова українська школа» є предметом багатьох науково-практичних та наукових конференцій та семінарів. Особливо їх було висвітлено у доповідях міністрів МОН України Л. М. Гриневич, В. Г. Кременя; О. І. Ляшенка, О. Я. Савченка та ін. В тому числі ці вітчизняні дослідники: О. В. Саган, С. О. Скворцова, О. В. Стребна, С. І. Якименко та інші. Доповіді та реферати здебільшого висвітлюють питання впровадження освітніх реформ у практику школи [2, 3, 5, 8, 9 та ін.], суть та етапи освітньої реформи «Нова українська школа» [3, 4, 7, 10], компетентнісний підхід до навчання, в тому числі і на дистанційному навчання. Проте не висвітлювали впровадження педагогічних інновацій у дитячого спорту шкільного віку. Сучасні дослідники досліджують питання фізичного виховання учнів загальноосвітньої школи. Так, науковці працюють над удосконаленням програмно-нормативних основ фізичного виховання (Т. Круцевич, М. Тимчик та ін.), теоретичних основ навчання фізичної культури учнів, розглядається впровадження диференційованого підходу на уроках фізичної культури у працях В. Ареф'єва, але радикальних практичних змін, які б забезпечили очікуваний результат, зроблено не було. Крім того, розглянуто методичні аспекти організації фізичного виховання студентів з нозологіями (І. Боднар, О. Бісмак, Л. Іванова).

Методи дослідження: аналіз та узагальнення, літературні джерела, опитування вчителів фізичної культури за допомогою анкет, статистика.

Виклад основного матеріалу. Фізична культура як виховна система має складну структуру і містить вплив на фізіологічні системи організму, на нервову, емоційну та психічну сфери, вдосконалення фізичних і моральних якостей, психологічної стійкості. Це процес планомірного систематичного впливу на студента під контролем і керівництвом відповідальних викладачів, які покликані дати майбутнім фахівцям знання та сформувані глибоке розуміння соціальної значущості фізичної культури і спорту в виробничих умовах [5]. На цьому тлі варто формувати фізичну культуру особистості.

Фізична культура майбутнього вчителя – це сукупність усіх видів і цінностей фізкультурно-спортивної діяльності, яка є характеризується високим рівнем фізичного розвитку та фізичного виховання, спрямованого на саморозвиток, зміцнення стану власного здоров'я та здоров'я учнів, підтримання здорового способу життя. Шляхи формування фізичної культури майбутніх учителів: сформувати в учнів ціннісну систему знань про здоров'я людини; виховувати в них такі якості, як: відповідальність за своє здоров'я та здоров'я тих, хто навчається [4]. Він підкреслює, що основним мотивом є зміцнення та збереження здоров'я [3]. Багато студентів також вказують на необхідність урахування індивідуальних показників здоров'я при оцінці вмінь. Проте одним із головних мотивувальних чинників залишається контроль за цим видом діяльності студента з боку викладача є умови для вивчення дисципліни «Фізичне виховання» з навчальних планів ЗВО, саме цей фактор часто не впливає на її якість. Сьогодні фізичне виховання студентської молоді, на жаль, далеко від досконалості через низку об'єктивних причин, як-от: недостатня кількість аудиторних та позакласних занять фізичною культурою через стан в країні; низький рівень мотивації до самостійних занять фізичними вправами; недостатній рівень спеціальних знань і практичних навичок у галузі фізичної культури; низький рівень використання новітніх технологій і сучасних технічних засобів під час проведення позакласної роботи; недостатнє фінансове забезпечення; низька ефективність управління фізичним вихованням, яке здійснюється у вищих навчальних закладах [7]; неврахування цінностей, потреб, інтересів, що складають спрямованість особистості учня [6]; та такі, на нашу думку, як переважно застаріла матеріально-спортивна база ЗВО; вільний і свідомий вибір учнем часу для занять.

В цей час карантинів та війн середнє фізичне навантаження міського жителя знизилось приблизно в 50 разів порівняно з попередніми століттями. Учні ведуть малорухливий спосіб життя, через що у них розвивається гіподинамія, яка є причиною розвитку захворювань серцево-судинної системи, ожиріння, цукрового діабету, остеопорозу та багатьох інших захворювань.

Перебування вдома протягом тривалого періоду часу може ускладнити підтримку фізичної активності. Малорухливий спосіб життя та низький рівень фізичної активності можуть мати негативний вплив на здоров'я, самопочуття та якість життя. Перебування на карантині також може стати причиною додаткового стресу та поставити під загрозу психічне здоров'я учнів [8]. Вправи та методи релаксації допоможуть зберегти спокій і захистити своє здоров'я в цей час.

Заняття з фізичної культури з використанням технологій електронного навчання та дистанційної освіти

проводяться індивідуально кожним учителем фізичної культури, який керується методичними рекомендаціями щодо виконання основних освітніх програм, технічними умовами (швидкість доступу до мережі Інтернет, наявність обладнання, відеокамер, оснащення робочого місця, вдома для вчителя та учня, та наявність необхідного програмного забезпечення, наявність платформ), а також рекомендації самої освітньої організації.

Уроки фізкультури нікуди не зникли і не скасовуються, і завдання в цій темі не обмежені [1]. У нашій освітній системі всі навчальні дисципліни рівноправні, а фізичне виховання не менш важливе, наприклад, ніж музичне мистецтво, мова, фізика чи математика.

Сьогодні викладачі фізкультури використовують платформи дистанційного навчання Zoom і Moodle. В тому числі інформаційно-комунікаційні технології при вивченні кожного предмету програми з фізичної культури. Мета цих занять — сформувати наочне уявлення про досліджувані рухові дії та закріпити асоціативне мислення.

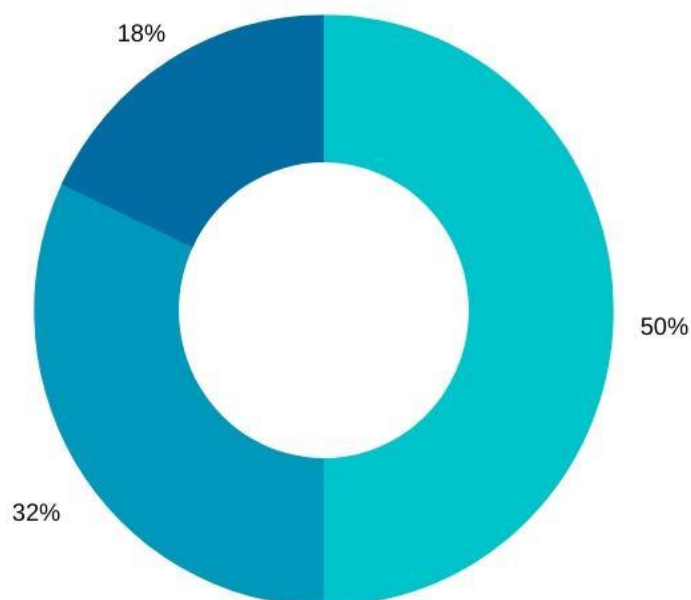
Законом України «Про освіту» визначено новий підхід до системи підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, а саме: вчителі мають право обирати форми та заклади навчання, в яких вони бажають підвищувати свою педагогічну майстерність. Пропонуються форми підвищення кваліфікації: очні, дистанційні та дуплексні. Донині єдиною формою підвищення кваліфікації залишалася конфронтація, яка здійснювалася через систему післядипломної педагогічної освіти. На запитання анкети: «Чи підтримуєте Ви систему дистанційного навчання в період воєнного стану?» 50% вчителів висловили позитивну думку, 32% поставилися до такого нововведення нейтрально, а 18% вважають такий підхід неприйнятним (рис. 1).

Рис.1 Результати опитування вчителів

На основі проведеного анкетування можна зробити висновок, що заснування дистанційної форми навчання, де більшість годин виділено учням на самоопрацювання, має низку плюсів, які уможливають ефективне викладання зазначеного предмету.

Електронне дистанційне навчання дає можливість студентам самостійно здобувати необхідні знання за допомогою найпривабливіших ресурсів. У свою чергу, вони надають швидку інформацію з питань, що цікавлять (через форуми, електронні листи та чати), і дозволяють зробити процес навчання більш інтенсивним.

Таким чином досягається наступність і методичність самостійної педагогічної роботи, підвищується ефективність педагогічного контролю. Підвищується якість засвоєння навчального матеріалу. Учні мають змогу навчатися у зручний час і в зручному місці (часто вдома), використовувати найбільш прийнятні для кожного способи передачі навчальних матеріалів (паперовий або Інтернет) і негайно отримувати необхідні поради та відповіді на питання, не витрачаючи час на зустрічі з викладачем. Слід зазначити, що навчання через електронну систему характеризується великою кількістю самостійної роботи, а якість засвоєння знань залежить від саморегуляції того, хто

навчається.

У практиці вчителів дистанційної освіти з фізичної культури вони зі студентами вивчають такі складові, які часто

озвучуються коротко, наприклад: «Техніка безпеки під час самостійного заняття фізичною культурою», «Здоровий спосіб життя як основа здорова нація», «Самостійне зміцнення організму», Правила спортивних змагань, Правила побудови тренажерних комплексів, і це є необхідним у зв'язку з високим ризиком травмування. Незважаючи на те, що дистанційна форма роботи міцно укорінилася в сучасній освіті, вона по праву багато в чому стала частиною майбутнього сучасної освіти, допомагаючи учням реалізувати себе не тільки в спорті, але і в житті. Від того, наскільки здоровий учень, багато в чому залежить його успішність у навчанні та майбутня професійна діяльність.

У контексті дистанційного навчання на уроках фізичної культури можна виділити кілька етапів розвитку в учнів навичок спорту та комп'ютера.

Перший етап - візуальний - забезпечує учням огляд кінематичної техніки великих спортсменів і інтегрованої кінететичної роботи елементів.

Ці вправи сприяють розвитку абстрактно-образного мислення. Учні отримують можливість формувати цілісні рухові дії з окремих елементів, успішно переносити теоретичні знання, щодо виконання вправ, на практику.

Другий етап - технічний - передбачає використання відеоапаратури (камер, фотоапаратів) для фіксації кінематики, а потім її детального вивчення та обробки.

У студентів розвиваються навички роботи з відеоапаратурою та персональним комп'ютером, аналітичне мислення, вони отримують можливість детально вивчити техніку рухової дії.

Студенти розвивають навички роботи з відео та комп'ютерною технікою та аналітичне мислення, а також отримують можливість детально вивчити кінематичні прийоми.

Третій етап - аналітичний - учні вчать приймати рішення на основі аналізу даних, реконструювати рух залежно від умов (пори року, змагання, активність опору), розвивають достатню самооцінку.

Розпочавши дистанційну роботу, підготовку уроків із застосуванням засобів конференц-зв'язку, заміну вправ в умовах їх виконання вдома, прийом домашніх завдань через відео, запровадження більшої кількості теоретичних завдань, стало зрозуміло: у процесі дистанційного навчання учень засвоює найбільше матеріалу самостійно [2]. Вчить самостійності та дисципліни. В найкращому випадку студенти з власної ініціативи надсилають відео викладачеві, як роблять ранкову гімнастику. Це підтверджуватиме зв'язок між педагогом та учнем.

Фізичне виховання таке ж важливе, як здорове харчування та повноцінний відпочинок. Він не тільки запобігає багатьом захворюванням, а й благотворно впливає на психоемоційний стан людини.

Важливо зберігати фізичну активність у період поширення респіраторних захворювань - грипу, ГРВІ та інфікування новим корона вірусом. Найважливішим видом самопідготовки є ранкова оздоровча гімнастика (зарядка) [3]. Ранкову гімнастику варто виконувати всім, незалежно від виду діяльності.

Шляхом аналізу було виділено 5 способів заняття фізичною культурою в домашніх умовах.

Способи підтримки активної фізичної форми та зменшення малорухливого способу життя в умовах воєнного стану:

1. Робити короткі активні перерви протягом дня.

Короткі розминки є доповненням до рекомендацій щодо тривалості фізичних навантажень протягом тижня.

2. Використання інтернет-ресурсів.

3. Ходьба.

Навіть у невеликих приміщеннях прогулянка або прогулянка навколо може допомогти вам залишатися активним. Якщо вам дзвонять, встаньте або пройдіться по дому під час розмови, а не сідайте. Якщо ви вирішите вийти на прогулянку або потренуватися, переконайтеся, що немає повітряної тривоги, а у випадку її виникнення пройдіть до найближчого укриття, ні в якому разі не ризикуйте.

4. Провести деякий час у положенні стоячи.

Скоротіть кількість часу, який ви проводите в положенні сидячи, і віддавайте перевагу положенню стоячи, коли це можливо. В ідеалі в кожному окремому періоді намагайтеся залишатися в положенні сидячи і лежачи не більше 30 хвилин.

5. Розслабтеся.

Медитація, глибокий вдих і видих допоможуть вам зберегти спокій, в такій важкій час.

Щоб підтримувати здоров'я в повному обсязі, також важливо пам'ятати про необхідність правильного харчування і вживання достатньої кількості води [7]. Пийте звичайну воду замість солодких напоїв. Переконайтеся, що ви отримуєте достатню кількість фруктів і овочів і обмежите споживання солі, цукру та жиру. Вибирайте цільні зерна замість рафінованих продуктів. Фізичні вправи є важливою частиною тримання свого здоров'я в ресурсі, зважаючи на кількість факторів, які змушують хвилюватися.

І не забуваємо що рух - двигун життя!!

Висновки Як би там не було, дистанційне навчання не може замінити стандартні уроки фізкультури. Де учень отримує велике фізичне навантаження з урахуванням фактора збереження здоров'я, вдосконалення фізичних якостей і навичок, соціального аспекту уроку та багато іншого. Але враховуючи ситуацію в країні - він може навчити нас чомусь новому і дуже успішно виховати ті якості, які менш сприйнятливі до звичайного навчального процесу. Головне - правильно використовувати цю позицію!

Таким чином, дистанційне навчання фізичному вихованню сприяє формуванню більш об'ємного теоретичного багажу, зміцненню здоров'я, мотивації до здорового способу життя за умови свідомої самоорганізації студента. Аналіз наявних розробок у методиці занять фізичними вправами учнів із потологіями дозволяє стверджувати, що більшість із них спрямовані на досягнення оздоровчого ефекту від рухової активності корекційно-профілактичного спрямування, оздоровчі завдання фізичного виховання є єдиними, що реалізуються для деякою мірою. Уроки фізичної культури для

учнів, які за станом здоров'я відносяться до спеціальної медичної групи, на практиці в основному зводяться до заборон і обмежень фізичних навантажень. Поза увагою вчителів залишаються виховні завдання фізичного виховання, зокрема формування рухового досвіду учнів, хоча фізичне виховання підвищує мотивацію, покращує психофізичний розвиток, виховує морально-вольові якості учнів з різним фізичним станом.

На закінчення слід зазначити, що при виборі дозування і форми заняття враховуються індивідуальні особливості людини - вік, стан здоров'я та інші стани. Зміцнюючі процедури, а також спортивні тренування краще проводити за призначенням і під його контролем викладача. Дистанційні заняття в закладах середньої освіти, які проводяться в рамках вивчення теоретичної частини фізичного виховання, позитивно впливають на рівень знань, особливо в очних групах. Це, у свою чергу, розкриває освітні можливості електронної системи за умови її впровадження в навчальний процес фізичного виховання.

Література

1. Іваній І. Компетентнісний підхід до професійної підготовки учителя фізичної культури / Ігор Іваній // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: зб. наук. пр. – Луцьк, 2013. – № 1(21). – С. 43–47.
2. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / Нац. акад. пед. наук України; за заг. ред. В. Г. Кременя. – Київ: Педагогічна думка, 2016. – 448 с.
3. Нова українська школа: основи Стандарту освіти. – Львів, 2016. – 64 с.
4. Про затвердження Типової освітньої програми організації і проведення підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладами післядипломної педагогічної освіти: наказ МОНУ від 15.01.2018 р. № 36.
5. Про зміст загальної середньої освіти: науково-аналітична доповідь / О. І. Ляшенко, С. Д. Максименко, О. М. Топузов та ін.; за заг. ред. В. Г. Кременя. – Київ: НАПН України, 2015. – 118 с.
6. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII.
7. Про створення робочих груп із розроблення навчальних програм для Нової української школи: наказ МОНУ від 16.08.2017 р. № 1182.
8. Савченко О. Я. Досвід реформування української освіти: уроки і подальший поступ / О. Я. Савченко // Шлях освіти. – 2010. – № 3. – С. 2–6.
9. Саган О. В. Нова українська школа як спроба реалізації нової освітньої парадигми / О. В. Саган // Підготовка сучасного педагога дошкільної та початкової освіти в умовах розбудови нової української школи: зб. мат. Всеукр. наук.-практ. конф. – Херсон: Борисфен-про, 2018. – С. 20–22.
10. Сороколіт Н. С. Становлення шкільного фізичного виховання в Україні в період незалежності / Н. С. Сороколіт, О. В. Римар, А. В. Соловей // Спортивний вісник Придніпров'я. – 2018. – № 2. – С. 135–139.

References

1. Ivanij I. Kompetentnisnij pidhid do profesijnoyi pidgotovki uchatelya fizichnoyi kulturi / Igor Ivanij // Fizichne vihovannya, sport i kultura zdorov'ya u suchasnomu suspilstvi: zb. nauk. pr. – Luck, 2013. – № 1(21). – 43–47.
2. Nacionalna dopovid pro stan i perspektivi rozvitku osviti v Ukrayini / Nac. akad. ped. nauk Ukrayini; za zag. red. V. G. Kremenya. – Kiyiv: Pedagogichna dumka, 2016. – 448.
3. Nova ukrayinska shkola: osnovi Standartu osviti. – Lviv, 2016. – 64.
4. Pro zatverdzhennya Tipovoyi osvithnoyi programi organizaciyi i provedennya pidvishennya kvalifikaciyi pedagogichnih pracivnikiv zakladami pisyadiplomnoyi pedagogichnoyi osviti: nakaz MONU vid 15.01.2018 r. № 36.
5. Pro zmist zagalnoyi serednoyi osviti: nauково-analitchna dopovid / O. I. Lyashenko, S. D. Maksimenko, O. M. Topuzov ta in.; za zag. red. V. G. Kremenya. – Kiyiv: NAPN Ukrayini, 2015. – 118.
6. Pro osvitu: Zakon Ukrayini vid 05.09.2017 r. № 2145-VIII.
7. Pro stvorennya robochih grup iz rozroblennya navchalnih program dlya Novoyi ukrayinskoyi shkoli: nakaz MONU vid 16.08.2017 r. № 1182.
8. Savchenko O. Ya. Dosvid reformuvannya ukrayinskoyi osviti: uroki i podalshij postup / O. Ya. Savchenko // Shlyah osviti. – 2010. – № 3. – 2–6.
9. Sagan O. V. Nova ukrayinska shkola yak sproba realizaciyi novoyi osvithnoyi paradigmi / O. V. Sagan // Pidgotovka suchasnogo pedagoga doshkilnoyi ta pochatkovoyi osviti v umovah rozbudovi novoyi ukrayinskoyi shkoli: zb. mat. Vseukr. nauk.-prakt. konf. – Herson: Borisfen-pro, 2018. – 20–22.
10. Sorokolit N. S. Stanovlennya shkilnogo fizichnogo vihovannya v Ukrayini v period nezalezhnosti / N. S. Sorokolit, O. V. Rimar, A. V. Solovej // Sportivnij visnik Pridniprov'ya. – 2018. – № 2. – 135–139.